

*В.А. Клименко,
доцент, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального права та процесу,
Київський міжнародний університет
Н.В. Кривко,
студентка магістратури юридичного інституту,
Київський міжнародний університет*

ПРОБЛЕМА КВАЛІФІКАЦІЇ КРАДІЖОК ЧУЖОГО МАЙНА ЗАЛЕЖНО ВІД ВАРТОСТІ ЗАПОДІЯНОЇ НИМИ ШКОДИ

У статті висвітлюється проблема, пов'язана з кваліфікацією крадіжки чужого майна залежно від вартості викраденого, змін суми неоподаткованого мінімуму доходів громадян, відмежуванням кримінально караної крадіжки від крадіжки, за яку настає адміністративна відповідальність, даються пропозиції щодо вдосконалення змісту ст. 185 КК та приміток до неї.

Ключові слова: *крадіжка, вартість викраденого, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, кваліфікуючі ознаки, неоподатковуваний мінімум доходів громадян, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, дрібна крадіжка, вина.*

У науці кримінального права приділяється чимало уваги протидії злочинам, що посягають на право власності. Але проблемним залишається питання про кваліфікацію крадіжки чужого майна залежно від вартості викраденого, законодавче врегулювання відповідальності за вчинення цього злочину та відмежування його від дрібного викрадення чужого майна, відповідальність за яке передбачена ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Відповідно до ч. 2 ст. 51 КУпАП викрадення чужого майна вважалось дрібним, якщо вартість майна на момент вчинення правопорушення не перевищувала трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. До 1 січня 2004 року дрібною крадіжкою вважалось таємне викрадення чужого майна вартістю до 51 грн. (1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян тоді був єдиним як для визначення вартості заподіяної шкоди, так і для призначення покарання у виді штрафу, і дорівнював 17 грн.).

З 1 січня 2004 року, коли набув чинності Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 р., згідно з яким, якщо норми адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації злочинів або правопорушень містять посилення на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для таких цілей вказана сума встановлюється на рівні податкової соціальної пільги. А розмір такої пільги на перехідний період визначався вказаним Законом окремо для кожного року. Так, у 2004 році він встановлювався у розмірі 30 % від суми податкової соціальної пільги, яка дорівнювала одній мінімальній заробітній платі (у розрахунку на місяць), у 2005 році – у розмірі 50 % від суми зазначеної пільги. 2006 року він мав би дорівнювати 80 %, а 2007 року – 100 % такої пільги, але в 2005 році Законом «Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" та деяких інших законів України» від 7 червня п/п 6.1.1. пункту 6.1. статті 6 Закону «Про податок з доходів фізичних осіб» був викладений у новій редакції, згідно з якою соціальна податкова пільга на наступні роки почала дорівнювати 50 % від однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на місяць), встановленої законом на 1 січня звітного податкового року.

Цей відсоток для визначення суми неоподаткованого мінімуму доходів громадян у зв'язку із внесенням змін у зазначений вище закон залишався до 1 січня 2011 року.

З року в рік показник неоподаткованого мінімуму доходів громадян зростає. Так, на 1 січня 2004 року він становив 61 грн. 50 коп., на 1 січня 2005 року – 131 грн., на 1 січня 2006 року – 175 грн., а на 1 січня 2009 року він уже становив 302 грн. 50 коп. Оскільки формулювання ст. 51 КУпАП залишалося незмінним, то на початок 2009 р. адміністративна відповідальність за крадіжку вже сягала суми 907 грн. 50 коп. нанесеної правопорушенням шкоди. Очевидно, що це сприяло необґрунтованому послабленню боротьби з крадіжками, адже більшість їх якраз і наносить шкоду на суму, що не досягає тисячі гривень.

25 червня 2009 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за викрадення чужого майна», згідно з яким викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян. З цього дня кримінально караною крадіжкою вважалася крадіжка на суму, що перевищує 60 грн. 50 коп. ($302,5 \text{ грн.} \times 0,2 = 60,5 \text{ грн.}$).

Але вже від 1 січня 2010 року ця сума збільшилася до 86 грн. 50 коп. (Законом «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» від 20 жовтня 2009 року розмір мінімальної заробітної плати було встановлено в сумі 869 грн.).

У зв'язку з прийняттям Податкового кодексу розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян знову змінився. З першого січня 2011 року він мав би дорівнювати 100 % податкової соціальної пільги, встановленої на перше січня звітного податкового року, під якою розуміється прожитковий мінімум для працездатної особи у розрахунку на місяць (п/п 169.1.1., пункту 169.1. статті 169 Податкового кодексу України). Але відповідно до абзацу 7 пункту 1 «Розділу XIX. Прикінцеві положення» підпункт 169.1.1. пункту 169.1. статті 169 Податкового Кодексу набирає чинності з 1 січня 2015 року. До 31 грудня 2014 року для цілей застосування цього підпункту податкова соціальна пільга надається в розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку.

Законом України від 23 грудня 2010 року «Про Державний бюджет України на 2011 рік» прожитковий мінімум встановлений на одну особу з розрахунку на місяць у розмірі 941 грн. Це означає, що розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян у 2011 році дорівнює 470 грн. 50 коп. У свою чергу це означає, що почався новий виток декриміналізації крадіжок у зв'язку з підвищенням спочатку мінімальної заробітної плати, а з 2011 року – прожиткового мінімуму працездатних осіб. Нині дрібною вважається крадіжка на суму 94,1 грн., тобто на 33,6 грн. більше, ніж у 2010 році.

Виникає запитання, як кваліфікувати дії винної особи, якщо вона вчинила крадіжку в попередньому перед притягненням її до відповідальності році, чи навіть декілька років тому (давність притягнення до кримінальної відповідальності за просту крадіжку дорівнює 5 рокам (п. 3 ч. 1 ст. 49 КК), а за дрібну крадіжку – два місяці (ч. 1 ст. 38 КУпАП).

Підвищення нижньої межі вартості викраденого майна є пом'якшенням кримінальної відповідальності. Тому, враховуючи положення ст. 5 КК, дії винної особи, яка вчинила крадіжку чужого майна до 25 червня 2009 року на суму, що не перевищує три неоподаткованих мінімуму доходів громадян, встановленого на 1 січня звітного податкового року, у період якого і було вчинено правопорушення, треба кваліфікувати за ст. 51 КУпАП як дрібне розкрадання чужого майна. Таке рішення впливає також зі змісту ст. 8 КУпАП, згідно з ч. 1 якої особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, підлягає відповідальності на підставі закону, що діє під час ...вчинення правопорушення. Але в цьому разі виникає запитання, чи можна інкримінувати особі, яка у попередньому році вчинила крадіжку чужого майна на суму, яка перевищує максимальний розмір заподіяної шкоди, що передбачався в ньому, але знаходиться у межах розміру, встановленому у рік, коли особа притягується до відповідальності. До кримінальної відповідальності таку особу притягти не можна, оскільки таке діяння декриміналізовано. Інкримінувати особі різницю між верхньою межею дрібної крадіжки, встановленою в рік вчинення правопорушення, і верхньою межею дрібної крадіжки, встановленої в рік притягнення її до кримінальної відповідальності, якщо брати до уваги ч. 1 ст. 8 КУпАП, також не можна. Відповідно до ч. 3 ст. 8 КУпАП закони, які посилюють відповідальність за адміністративні правопорушення, зворотної сили не мають. А збільшення суми шкоди, що заподіюється дрібною крадіжкою, формально є посиленням адміністративної відповідальності.

Уявляється, що для розв'язання цієї проблеми питання про те, посиленням чи пом'якшенням адміністративної відповідальності є збільшення верхньої межі дрібного розкрадання чужого майна, треба вирішувати завдяки зіставленню кримінальної відповідальності й адміністративної відповідальності. Оскільки кримінальна відповідальність є суворішою порівняно з адміністративною, то декриміналізовані діяння звичайно повинні переходити в розряд адміністративних правопорушень.

Оскільки на час вчинення декриміналізованого діяння воно визнавалося злочином, то для усунення певних сумнівів щодо можливості притягнення винної в його вчиненні особи до адміністративної відповідальності треба приймати рішення про відмову в порушенні кримінальної справи стосовно такої особи або, якщо кримінальна справа була порушена, – рішення про її закриття.

Тоді відповідно до ч. 2 ст. 38 КУпАП протягом місяця на порушника може бути накладено адміністративне стягнення. Якщо такого рішення не було і минуло два місяці з дня вчинення крадіжки (яка з кримінально караної переросла у дрібну крадіжку), винна в її скоєнні особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності у силу ч. 1 ст. 5 КК (зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі), а також до адміністративної відповідальності, оскільки минули строки накладення адміністративної відповідальності, передбачені у ст. 38 КУпАП.

Ми вважаємо, що для усунення безкарності осіб, винних у крадіжці (дрібній чи кримінально-караній), треба доповнити примітку до ст. 185 КК вказівкою про те, що шкода повинна визначатися сумою неоподаткованого мінімуму доходів громадян на момент вчинення злочину.

Зменшення нижньої межі вартості викраденого майна до 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян є посиленням кримінальної відповідальності за крадіжку. Відповідно до ч. 2 ст. 5 КК такий закон не має зворотної дії. Тому викрадення чужого майна вартістю від 0,2 до трьох неоподаткованих мінімумів доходів громадян, вчинене до набрання чинності Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за викрадення чужого майна», залишається адміністративним правопорушенням і повинна кваліфікуватися відповідно до ч. 1 ст. 8 КУпАП за ст. 51 того ж Кодексу.

Серед кваліфікованих видів крадіжки є такі, що поєднані з розміром заподіяної злочином шкоди. До них належать: крадіжка, що завдала значної шкоди потерпілому (ч. 3 ст. 185 КК), крадіжка у великих розмірах (ч. 4 ст. 185 КК) та крадіжка у особливо великих розмірах (ч. 5 ст. 185 КК). Визначаючи першу із зазначених кваліфікуючих ознак, потрібно брати в сукупності дві умови: матеріальне становище потерпілого та розмір збитку на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян (примітка 2 до ст. 185).

Розмір майна, яким завволоділа винна особа в результаті вчинення відповідного злочину, визначається лише вартістю цього майна, яка виражається у грошовій оцінці. Вартість викраденого майна визначається за роздрібними (закупівельними) цінами, що існували на момент вчинення злочину, а розмір відшкодування завданих злочином збитків – за відповідними цінами на час вирішення справи в суді. За відсутності зазначених цін на майно його вартість може бути визначено шляхом проведення відповідної експертизи.

Також при визначенні питання про кваліфікацію дій винної особи за ознакою заподіяння потерпілому значної шкоди суди виходять із вартості викраденого *на час вчинення злочину*, його кількості і значущості для потерпілого, а також з його матеріального становища. Дефіцитність викраденої речі, престижність володіння нею не враховуються.

Нині мінімальна вартість викраденого майна, яку можна зарахувати до значної шкоди, дорівнює 47050 гривень, а максимальна – 117625 грн. Для пересічного громадянина – це заробітна плата за декілька років (від 2 до 4 років, якщо заробітна плата потерпілого становить 2000 грн. на місяць). Виникає питання: чи не занадто великою є сума заподіяної потерпілому шкоди, яка повинна визнаватися значною, тобто кваліфікуючою ознакою, передбаченою у ч. 3 ст. 185 КК. Чи може варто в кожному конкретному випадку при визначенні значного розміру заподіяної крадіжкою шкоди зважати на матеріальне становище потерпілого? Але при цьому винний повинен усвідомлювати, що заподіює саме значну шкоду потерпілому. Якщо цього не буде, то інкримінування суб'єкту злочину ч. 3 ст. 185 КК буде визнаватись об'єктивним ставленням у вину. Крім того, при поданні документів, що характеризують матеріальне становище потерпілого, можливі різного роду порушення, зокрема, штучне заниження рівня доходів потерпілого тощо. До того ж, у багатьох випадках злочинець на момент крадіжки взагалі не обізнаний у матеріальному становищі потерпілого. Адже, проникаючи в квартиру або інше приміщення з метою крадіжки, суб'єкт у багатьох випадках не знає, що він реально може викрасти. Кваліфікація його дій залежить від вартості фактично викраденого майна (за винятком випадків, коли винний, діючи з прямим конкретизованим умислом або прямим альтернативним умислом, не зміг з причин, що не залежали від його волі, заволодіти відповідним майном). Напрошується висновок, може виключити із примітки 2 до ст. 185 КК слова, що включені у поняття значної шкоди, «із врахуванням матеріального становища потерпілого» або відмовитись від сполучника «та якщо». Перша пропозиція полегшить правоохоронним органам і суду застосовувати ч. 3 ст. 185 КК щодо визначення значної шкоди, позбавить їх необхідності з'ясувати матеріальне становище потерпілого для кваліфікації дій винного, а друга – гарантуватиме точніше визначати суспільну небезпечність вчиненого діяння, вину злочинця і, нарешті, призначати відповідне покарання.

Використання як одиниці виміру шкоди неоподаткованого мінімуму доходів громадян,

величина якого з кожним роком значно зростала, визиває певні труднощі при кваліфікації крадіжок.

У певних випадках збільшення розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян призводить до переведення злочину однієї тяжкості в категорію меншої тяжкості. Така ситуація залежить від часу вчинення злочину. Наприклад, у примітці до ст. 185 КК говориться про заподіяну шкоду, яка визначається кількістю неоподатковуваних мінімумів доходів громадян *на момент скоєння злочину*. Це означає, що одна й та ж вартість таємно викраденого чужого майна залежно від року його вчинення може складати різну кількість неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Так, викрадення майна на суму 20000 гривень у 2003 році буде дорівнювати 1176,5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; у 2004 році – 325,2; у 2005 році – 152,7; у 2006 році – 114,3; 2007 році – 100; у 2008 році – 77,7. Іншими словами, згідно з примітками 2, 3 і 4 до ст. 185 КК скоєне у 2003 році треба кваліфікувати за ч. 5 ст. 185 КК (крадіжка у особливо великих розмірах), у 2004 році – за ч. 4 названої статті (крадіжка у великих розмірах), у 2005, 2006 та 2007 роках – за ч. 3 ст. 185 КК (крадіжка, що завдала значної шкоди потерпілому), а в 2008 році – за ч. 1 ст. 185 КК.

Тлумачення приміток 2, 3 і 4 до ст. 185 КК дає підстави стверджувати, що зміст словосполучення «на момент вчинення злочину», яке мають примітки 3 і 4, стосується і примітки 2, у якій дається поняття значної шкоди, заподіяної потерпілому при вчиненні злочинів, передбачених ст. 185, 186, 189 та 190 КК, а цих слів у ній немає. З урахуванням змісту цих слів треба визначати, на наш погляд, розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації скоєного і за частинами першими згаданих статей.

Звичайно, було б доцільним для одноманітного визначення розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації всіх злочинів проти власності внести у відповідні примітки доповнення у вигляді вказівки на врахування при цьому часу вчинення злочину.

The paper considers the problem of theft of another's property qualification, depending on the value of the stolen, change the amount of non-taxable minimum incomes of citizens, the delineation of criminal theft of theft, which occurs on the administrative responsibility, given suggestions for improving the content of Art. 185 CC and the notes thereto.

Keywords: *theft, value of the stolen, the criminal liability, administrative responsibility, qualification characteristics, non-taxable minimum incomes, minimum wage, living wage, petty theft and wine.*

В статье рассматривается проблема квалификации краж чужого имущества в зависимости от стоимости украденного, изменения суммы необлагаемого минимума доходов граждан, разграничения уголовно наказуемой кражи от кражи, по которой наступает административная ответственность, даны предложения относительно усовершенствования содержания ст. 185 КК и примечаний к ней.

Ключевые слова: *кража, стоимость украденного, криминальная ответственность, административная ответственность, квалификационные признаки, необлагаемый минимум доходов граждан, минимальная заработная плата, прожиточный минимум, мелкая кража, вина.*